

Nr 54.

Ankom till riksdagens kansli den 20 maj 1920 kl. 3 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av väckta motioner om förlängning av lagen med vissa föreskrifter i fråga om val under våren 1919 av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt av landstingsmän av den 25 februari 1919 m. m.

Närvarande: Herrar Larsson i Västerås, *) Hellberg, Thulin, von Hofsten, *) Vindahl, H. G. Andersson, *) Stendahl, *) Larsén, Magnusson i Tumhult, *) Janson i Kungsör, Jansson i Edsbäcken, Hansson i Gårda, Kahlström, *) Eliasson och Karlsson i Vadstena.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Till konstitutionsutskottets handläggning hava hänvisats följande motioner angående ändring av gällande bestämmelser om kommunala val, nämligen:

dels motionen nr 38 i första kammaren, däri herr *Johansson, Johan Bernhard*, hemställt »att riksdagen måtte för sin del antaga sådana ändringar i vederbörliga förordningar, att de bestämmelser, som återfinnas i 1—8 och 11 §§ lagen den 25 februari 1919 med vissa föreskrifter i fråga om val under våren 1919 av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt av landstingsmän, bliva gällande vid kommande val i landskommun av kommunalfullmäktige eller landstingsmän»,

dels ock motionerna i första kammaren, nr 79, 80, 81 och 82, av herrar *Bondeson* och *Ljunggren*, samt i andra kammaren, nr 94, 95, 96 och 97, av herr *Eliasson* m. fl. I dessa motioner, av vilka I: 79—82 är likalydande med resp. II: 94—97 hemställes,

1) i motionerna I: 79 och II: 94 »att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till sådana tillägg och förändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet, varigenom föreskrifterna i lagen av den 25 febr. 1919 angående val under våren 1919 av kommunal- och stadsfullmäktige samt av landstingsmän i tillämpliga delar måtte äga fortsatt giltighet i fråga om val av kommunalfullmäktige»;

Bihang till riksdagens protokoll 1920. 5 saml. 41 häft. (Nr 54).

2) i motionerna I: 80 och II: 95 »att riksdagen måtte antaga sådana bestämmelser, att ovannämnda provisoriska lag i tillämpliga delar må äga fortsatt giltighet tills vidare i fråga om val av kommunalfullmäktige»;

3) i motionerna I: 81 och II: 96 »att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till sådana tillägg och förändringar i förordningen om landsting, varigenom föreskrifterna i ovannämnda provisoriska lag i tillämpliga delar måtte äga fortsatt giltighet i fråga om val av landstingsmän»; samt

4) i motionerna I: 82 och II: 97 »att riksdagen måtte antaga sådana bestämmelser, att ovannämnda provisoriska lag i tillämpliga delar må äga fortsatt giltighet tills vidare i fråga om val av landstingsmän.»

I: 38.

Till stöd för sin hemställan har herr J. B. Johansson anført:

»Vid de betydelsefulla kommunala val och landstingsval, som ägde rum våren 1919, tillämpades vissa särskilda föreskrifter, avvikande från de för ordinarie dylika val gällande bestämmelser och tillkomna i syfte att underlätta valhandlingen för såväl valförrättare som valmän. Bland dessa särskilda föreskrifter, som återfinnas i lagen den 25 februari 1919 och som tillkommo genom 1919 års riksdags beslut på förslag av konstitutionsutskottet i dess utlåtande nr 9, är det vissa, som särskilt berörde valen i landskommuner av kommunalfullmäktige och av landstingsmän. Jag syftar på bestämmelserna i 1—8 och 11 §§ av ovannämnda lag. Enligt 1 § skulle dessa val i kommuner med mer än 3,000 invånare utsättas att äga rum å två på varandra följande dagar, av vilka den ena skulle vara en söndag, och, om kommunen var indelad i valdistrikt, skulle denna bestämmelse äga tillämpning å varje särskilt valdistrikt, vars invånarantal översteg 3,000. Enligt 2 § kunde i de nu nämnda fallen ordföranden i vederbörande kommunal- eller distriktsstämma förordna, att valen skulle äga rum den ena dagen i den vanliga stämmolokalen och den andra å tillgänglig lokal inom annan del av kommunen eller distriktet, därest han ansåg detta erforderligt med hänsyn till samfärdsförhållandena eller andra orsaker inom kommunen eller distriktet. I 3—7 §§ förekomma vissa kompletterande och modifierande bestämmelser angående ifrågavarande val, såsom att ordförande i vederbörande stämma kunde utsätta valförrättningen att äga rum jämväl å en påföljande tredje förrättningsdag å tillgänglig lokal inom sådan del av kommunen eller distriktet, där förrättning icke å första eller andra

förrättningsdagen skulle hållas. Och i 8 § stadgas bl. a. att stämmodföranden kunde förordna, att 1, 2, 3 5, 6 och 7 §§ skulle gälla vid val även i sådan landskommun eller valdistrikt av landskommun, som den 1 januari 1918 icke uppnått ett invånarantal av 3,000. I 1) § återfinnes en särskild bestämmelse om utsträckning av fullmakts giltighet.

Såsom ovan nämnts, tillkommo de nu refererade bestämmelserna för att underlätta valhandlingen för såväl valförrättare som valmän, detta med hänsyn till den högst betydande ökning i antalet kommunalt röstberättigade, som följde med genomförandet av de ändringar, som i lagarna den 23 december 1918 föreskrevos om de särskilda kommunalförordningarnas lydelse. Att bestämmelserna ur många synpunkter skulle verka i det angivna syftet ligger i öppen dag och påvisades under ärendets behandling vid 1919 års lagtima riksdag så tydligt, att någon utförligare motivering för den saken här icke torde vara erforderlig. Endast ett par synpunkter tager jag mig friheten att här anföra.

Det torde nämligen kanske invändas, att tillräckliga lättnader kunna vinnas genom att kommunen indelas i valdistrikt. Men därmed följer dels den olägenheten, att särskilda röstlängder måste upprättas för de olika distrikten, och dels är det på många ställen svårt att få lämpliga valförrättare. Distriktsindelning kan även vara olämplig med hänsyn till kommunens form och de olika delarnas befolkningskaraktär. Vidare vinnes den fördelen, om valen anordnas såsom på våren 1919, att de valmän, som den ena valdagen äro förhindrade att avlämna sin röst, kunna göra det den andra dagen. Avstånden till förrättningsstället bliva mindre, och trängsel i de på de flesta ställen mycket små vallokaler undvikes, varigenom förrättningen går säkrare och mindre tidspillan förorsakas valmännen. Slutligen torde böra anmärkas, att allmänheten nog i stor utsträckning har den uppfattningen, att den tillfälliga lagen om vårvalen 1919 liksom andra kristidsförordningar kommer att årligen förnyas, och därför har ingenstädes, så vitt jag har mig bekant, vidtagits någon åtgärd för distriktsindelning, vilket måste göras, innan årets röstlängd fastställts.

Erfarenheten från de 1919 företagna valen giver också vid handen, att de särskilt för dem gällande anordningarna fungerade utmärkt väl och inga olägenheter så vitt känt är uppstodo.

Vid sådant förhållande och då det även vid kommande kommunala val på landsbygden torde vara starkt av behovet påkallat att i görligaste mån underlätta valförrättningen, synes det synnerligen önskvärt, att ovan berörda, särskilt för valen under våren 1919 stadgade före-

skrifter även bleve gällande för blivande ordinarie val och att ändringar i enlighet härmed företogs i vederbörande kommunalförordningar.

Eventuellt kunde den förändringen böra övervägas, huruvida icke, då det gäller ordinarie val, bestämmandet, huruvida flere än en vallokal skall användas, överlämnas till länsstyrelsen efter förslag av stämmodordföranden, i stället för att det vid 1919 års val var den sistnämnde, som i det avseendet hade bestämmanderätten.

Då val av den ena halvan av kommunalfullmäktige skall äga rum i höst, är det önskvärt, att redan årets riksdag beslutar de erforderliga ändringarna i kommunalförordningarna.

Formuleringen av de ändringar i vederböriga lagparagrafer, som erfordras för genomförande av det förslag, jag här nedan framställer, anhåller jag, att vederbörande utskott måtte ombesörja.»

I: 79, 80, 81
och 82 samt
II: 94, 95,
96 och 97.

Motiveringen för de av herrar Bondeson och Ljunggren i första kammaren samt herr Eliasson m. fl. i andra kammaren gjorda förslagen är intagen i motionen I: 79 och av följande lydelse:

»I § 29 i förordningen om kommunalstyrelse på landet stadgas, att för val av kommunalfullmäktige skall kommun med mer än 10,000 invånare indelas i valkretsar. Är kommunen delad i valkretsar, bildar varje valkrets ett valdistrikt. Därest det till följd av samfärdsförhållandena eller andra orsaker finnes lämpligt, må kommun, som ej är delad i valkretsar, ävensom valkrets delas i två eller flera distrikt.

Är kommun delad i flera valdistrikt för val av landstingsmän, utgör sådant valdistrikt jämväl valdistrikt för kommunalfullmäktigeval.

Äro i kommun flera valdistrikt, äger röstberättigad valrätt utöva allenast vid valförrättning inom det valdistrikt, där han är mantalsskriven.

Det kan förefalla, som om genom dessa bestämmelser vore väl sörgt för, att en kommun må kunna ordna valförrättningen på det mest praktiska och ändamålsenliga sättet både ur valförrättarens och valmännens synpunkt. Så är dock ingalunda alltid förhållandet.

Det finnes många kommuner, så beskaffade, att en uppdelning i valdistrikt, som betingas av folkmängdens storlek, icke uppfyller det därmed eftersträfvade praktiska syftet, och där i stället ett utsättande av valförrättningen å tvenne platser bättre skulle tillgodose de fördelar man velat vinna med distriktindelningen. Särskilt gäller detta om kommuner, som i sig innesluta större industrisamhällen.

Den anordning, som härutinnan var provisoriskt gällande för 1919, visade sig däremot synnerligen ändamålsenlig.

Enligt densamma skulle enl. § 2 valförrättningen äga rum å det ställe, där kommunal- eller distriktstämman vanligen hålles. Endera förrättningsdagen kunde dock valet äga rum å tillgänglig lokal inom annan del av kommunen eller distriktet, därest ordföranden i vederbörande kommunal- eller distriktstämman med hänsyn till samfärdsförhållandena eller andra orsaker inom kommun eller distrikt prövade detta erforderligt.

Därest ordföranden utsatte valförrättningen å annan lokal än den sedvanliga stämmolokalen, ägde han jämväl, där förhållandena så påkallade, förordna, att valförrättningen å lokal, som senare användes, icke skulle taga sin början förrän å andra dagen efter nästföregående förrättningsdag, dock att endera förrättningsdagen, på sätt i § 1 första stycket stadgades, skulle vara en söndag.

Enligt § 4 kunde, då synnerliga skäl därtill voro, valförrättningen utsättas jämväl å en påföljande tredje förrättningsdag å tillgänglig lokal inom sådan del av kommunen eller distriktet, där förrättning icke å första eller andra förrättningsdagen skulle hållas.

Enligt § 5 var valman oförhindrad att avgiva sin röst, vilken av de för valen utsatta förrättningsdagarna han helst önskade, å den för denna dag bestämda lokalen.

Enligt § 9 skulle ovannämnda bestämmelser i tillämpliga delar gälla även för val av stadsfullmäktige och landstingsmän under våren 1919.

Motivet till denna för år 1919 gällande provisoriska lagstiftning var som bekant, att till följd av författningsreformen i slutet av 1918 kommunerna icke medhunno att genom valkrets- och distriktsindelning rusta sig för valen under 1919, då valmanskåren mer än fördubblades. Detta motiv har nu bortfallit, även om åtskilliga kommuner, såsom troligt är, ännu icke inrättat sig för den nya ordningen.

Men fördelarna av den provisoriska lagen äro dock, såsom ovan anförts, så väsentliga, att de väl motivera lagens fortsatta upprätthållande i tillgängliga delar.

Enligt vår uppfattning borde det icke vara oöverkomligt för konstitutionsutskottet att redan i år vidtaga sådana tillägg och förändringar i gällande förordning om kommunalstyrelse på landet, varigenom detta möjliggjordes. Vi förutsätta emellertid, att utskottet ogärna inlåter sig härpå, synnerligast som kommunalförordningen är föremål för en mera allmän revision och det måhända befinnes mest ändamålsenligt att upptaga prövningen av denna fråga i ett större sammanhang. Vid sådant förhållande hava vi så mycket större skäl att yrka på en skrivelse till

Kungl. Maj:t, som då får särskild anledning att i en blivande proposition taga även detta ärende i betraktande. Under tiden kunde den provisoriska förordningen för 1919 i tillämpliga delar förklaras vara gällande tills vidare. Vi hemställa därför, att konstitutionsutskottet föreslår de härför nödiga bestämmelserna.»

*Utskottets
yttrande.*

I förevarande motioner föreslås sålunda dels prolongation tillsvidare i tillämpliga delar av den vid 1919 års lagtima riksdag antagna lagen för val av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt av landstingsmän under våren 1919, dels påyrkas begäran hos Kungl. Maj:t om utredning och förslag till sådana bestämmelser i förordningen om kommunalstyrelse på landet och i landstingsförordningen, att 1919 års nämnda lag måtte i tillämpliga delar erhålla fortsatt giltighet.

De bestämmelser i 1919 års provisoriska vallag, åt vilka fortsatt giltighet skulle kunna beredas, äro givetvis de, vilka möjliggöra upprättandet av flera röstupptagningsställen i en valkrets eller ett valdistrikt samt valets fördelande på två, eventuellt tre valdagar. Dessa bestämmelser, vilka tillkommo i anledning av de särskilda omständigheterna vid 1919 års vårval, hava, efter vad utskottet har sig bekant, och enligt vad av föreliggande motioner framgår, verkat på ett tillfredsställande sätt och vunnit allmänt erkännande inom de kommuner, vari de tillämpats. Då det underlättande av de kommunala valen, som genom dessa bestämmelser provisoriskt åvägabragtes, givetvis även för framtiden kan vara av värde, och då några olägenheter på grund av dessa stadganden icke synas hava förekommit, tala onekligen starka skäl för en prolongation av desamma. Visserligen är härvid att märka, att de förändringar av bestämmelserna om kommunala val, som i Kungl. Maj:ts proposition nr 286 föreslås och av utskottet tillstyrkas, synas ägnade att underlätta dessa val och att sålunda i vissa hänseenden ersätta de särskilda bestämmelserna i 1919 års provisoriska vallag; särskilt torde den obligatoriska valdistriktsindelning i landskommuner med över 3,000 invånare, som i denna kungl. proposition föreslås, i hög grad komma att verka i denna riktning. Emellertid kan denna valdistriktsindelning givetvis icke hinna genomföras till höstens val. Under sådana förhållanden anser utskottet det väl motiverat att föreslå en prolongation av 1919 års provisoriska vallag i tillämpliga delar till den 1 juli 1921. Först sedan därigenom en mera vidsträckt erfarenhet av dessa bestämmelsers verkningar såväl som av betydelsen av de i propositionen

nr 286 föreslagna bestämmelserna vunnits, anser utskottet frågan om en eventuell utredning rörande de i 1919 års provisoriska vallag inryckta särskilda bestämmelsernas inarbetande i kommunallagarna böra upptagas till prövning. Utskottet föreslår alltså för närvarande en ny provisorisk lag, vilken utgör en prolongation i tillämpliga delar av 1919 års vårvallag; de ändringar, som vidtagits, äro betingade av de författningsförslag, som i Kungl. Maj:ts proposition nr 286 framlagts.

Utskottet får alltså hemställa,

1) att riksdagen, i anledning av motionerna I: 38, 80 och 82, samt II: 95 och 97, ville för sin del antaga följande

Förslag

till

Lag med vissa föreskrifter i fråga om val av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt av landstingsmän.

Härigenom förordnas, att följande skall såsom tillägg till gällande bestämmelser utan hinder av vad lag eller författning innehåller däremot stridande lända till efterrättelse.

1 §.

Val av kommunalfullmäktige skall i kommun, vars invånarantal överstiger 3,000, med de i 3 och 4 §§ angivna undantag utsättas att äga rum å två på varandra följande dagar, av vilka den ena skall vara en söndag.

I sådan kommun varde ock med nyss angivna undantag val för utseende av landstingsmän utsatt att äga rum, förutom å den i § 5 mom. 2 c) i förordningen om landsting den 21 mars 1862 åsyftade dag, jämväl å dagen närmast efter eller, efter vederbörande valförrättares beprövande, närmast före sagda dag.

År för val, varom ovan sagts, kommun indelad i särskilda val-distrikt, skola stadgandena i denna paragraf i stället äga tillämpning å varje särskilt valdistrikt, vars invånarantal överstiger 3,000.

Föreskrifterna i denna paragraf hava icke, i annat fall än som i 8 § sägs, avseende å köping, som bildar egen kommun.

2 §.

I fall, som i 1 § avses, skall valförrättningen äga rum å vanligt ställe. Endera förrättningsdagen må valet dock äga rum å tillgänglig lokal inom annan del av kommunen eller distriktet, därest valförrättaren med hänsyn till samfärdsförhållandena eller andra orsaker inom kommun eller distrikt prövar detta erforderligt.

3 §.

Utsätter valförrättaren valförrättning att äga rum å annan lokal än den sedvanliga, äge han jämväl, där förhållandena så påkalla, förordna, att valförrättning å lokal, som senare användes, icke skall taga sin början förrän å andra dagen efter nästföregående förrättningsdag, dock att endera förrättningsdagen, på sätt i 1 § första stycket stadgas, skall vara en söndag. Tager val av landstingsmän på grund av stadgandet i 1 § andra stycket sin början den 24 mars, skall det fortsättas den 25 mars.

4 §.

Där synnerliga skäl därtill äro, må beträffande kommun eller distrikt, som i 1 § avses, valförrättaren utsätta valförrättningen att äga rum jämväl å en påföljande tredje förrättningsdag å tillgänglig lokal inom sådan del av kommunen eller distriktet, där förrättning icke å första eller andra förrättningsdagen skall hållas.

Utsättes valet jämlikt denna paragraf att äga rum jämväl å en tredje förrättningsdag, äga föreskrifterna i 3 § tillämpning.

5 §.

Valman vare oförhindrad att avgiva sin röst, vilken av de för valet utsatta förrättningsdagar han helst önskar, å den för denna dag bestämda lokalen.

6 §.

I den kungörelse, som angående valförrättningen utfärdas, skall tydligt angivas, vilka dagar förrättningen skall hållas samt å vilken lokal förrättningen skall för varje särskild förrättningsdag äga rum. I kungörelsen skall ock meddelas innehållet av 5 § av denna lag.

7 §.

Vad i gällande lag föreskrives om de tider på dagen, under vilka valförrättning, som ovan omförmäls, skall minst fortgå, skall äga tillämpning med avseende å var och en av de dagar, å vilka enligt 1—4 §§ förrättning, som där avses, kommer att äga rum.

Å var särskild valdag skola, sedan valmännen avlämnat sina röster, valkuverten uttagas ur valurnan och öppnade räknas. Sedan därefter i det protokoll, som skall vid förrättningen föras, antecknats antalet valkuvert, inläggas dessa i ett hållfast omslag, som omsorgsfullt förseglas under minst två närvarandes sigill. De sålunda åsatta sigillen skola jämväl i protokollet avtryckas.

Sedan valprotokollet för dagen upplästs och dess riktighet bekräftats av ordföranden och två av de närvarande, avslutas förrättningen för dagen.

För varje förrättningsdag insände ordföranden ofördröjligen till vederbörande myndighet omslaget med valkuverten.

Samtidigt med valkuverten för sista förrättningsdagen insände han samtliga protokoll för valet.

Varje försändelse skall, om allmänna posten därvid anlitas, assureras.

8 §.

På vederbörande valförrättare ankomme att förordna, huruvida den ovan i 1 § stadgade utsträckning av tiden för valförrättning skall äga rum vid val av kommunalfullmäktige eller landstingsmän i köping, som bildar egen kommun, samt i sådan landskommun eller valdistrikt av landskommun, som icke uppnått ett invånarantal av 3,000.

Finnes sådan utsträckning böra äga rum, skall i tillämpliga delar gälla vad ovan i 2, 3, 5, 6 och 7 §§ stadgas.

Vid val av municipalfullmäktige äge vederbörande valförrättare förordna, att den i 1 § stadgade utsträckning av valet skall äga rum, och gälla i sådant fall i tillämpliga delar vad ovan i 5, 6 och 7 §§ föreskrives.

9 §.

Vid val av stadsfullmäktige eller av landstingsmän i stad äge magistraten eller, där magistrat icke finnes, den för staden särskilt tillsatta

styrelse förordna, att valet samtidigt skall äga rum å flera lokaler, avsedda för särskilda delar av staden eller av valkrets i staden.

Magistrat och stadsstyrelse äge även befogenhet att utsträcka val, som i denna paragraf avses, att hållas under två på varandra följande dagar. Förordnar magistraten eller stadsstyrelsen om sådan utsträckning av val, gälle i tillämpliga delar vad ovan i 5 och 6 §§ samt i 7 § första stycket stadgas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1920 och gäller till den 1 juli 1921.

2) att motionerna I: 79 och 81 samt II: 94 och 96 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 20 maj 1920.

På konstitutionsutskottets vägnar:

SAM. CLASON.
